

کاربرد مجلات صرفاً الکترونیکی^۱ در تحقیقات علمی^۲

مؤلفان: ریچارد دی. لولین^۳، لری جی. پلاک^۴، دیانادی. شونراک^۵
ترجمه فاطمه زارع زاده^۶

چکیده: مجلاتی که به شیوه کاملاً الکترونیکی منتشر می‌شوند، نشانگر نوآوری در راه‌های مبادله اطلاعات علمی در جامعه تحقیق هستند. اهمیت خاص موضوع در ناپایداری مواد در شکل‌های الکترونیکی و استفاده خلأخانه از آنهاست. جاناتادن مجلات صرفاً الکترونیکی در نظام‌های اطلاع‌رسانی علمی، نمایه شدن آنها در مراکز مهم نمایه‌سازی، ظهورشان در فهرست‌های کتابخانه‌ای و استفاده شدن آنها توسط دیگر محققان به گذشت زمان نیاز دارد. این مقاله، پیمایشی درباره جایگاه فعلی مجلات صرفاً الکترونیکی در نظام اطلاع‌رسانی است.

کلیدواژه‌ها: مجلات الکترونیکی^۷، مجلات صرفاً الکترونیکی، نمایه‌سازی، فهرست‌نویسی، تحلیل استادی، ارتباطات علمی

مقدمه

الکترونیکی، عاملی احتمالی در دگرگون کردن دنیای مجلات علمی فرض شدند. توزیع مجلات الکترونیکی

استفاده از مجلات چاپی چندین قرن است که رواج دارد و در طول این مدت، این مجلات به شیوه‌های خاص درگیر فعالیت‌های خویش بوده‌اند. رولاند^۸ (۱۹۹۷) چهار وظیفه اصلی یک مجله علمی را چنین بیان می‌کند:

اشاعه اطلاعات؛ کنترل کیفیت؛ آرشیو قانونی، و شناساندن نویسندگان (۱۵).

چندین سال پیش، در ابتدای امر، مجلات

1. Electronic- Only Journals

2. "The use of Electronic- Only Journals in Scientific Research", 2002. [on-line]. Available: <http://www.intl.org/02-summer/ refereed.html>

3. Richard D. Llewellyn

4. Lorraine J. Pellack

5. Diana D. Shonrock

۶ کارشناس ارشد سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

7. Electronic Journals

8. Rowland

۵. وجود یا نبود ارتباط میان این متغیرها.

مجلات صرفاً الکترونیکی چه هستند؟

اولین گام مشخص کردن تعریف عملیاتی واژه مجلات صرفاً الکترونیکی و تعیین حدود آن، برای کاربرد در متون و تشخیص آنهاست. برای رسیدن به این هدف، احساس کردیم باید تعریفی پیدا شود که مورد قبول متون جاری باشد. درباره استفاده از واژه‌های الکترونیکی یا مجلات پیوسته ابهام زیادی در متون موجود، وجود دارد.

هیچ‌گونه توافق و هم‌خوانی میان واژه به کار رفته برای مجلاتی که صرفاً به شکل الکترونیکی یا پیوسته هستند در مقابل نسخه‌های دوم مجلات چاپی که به شیوه الکترونیکی یا پیوسته ارائه می‌شوند، وجود ندارد. متون موجود درباره مجلات الکترونیکی وجه تمایزی قائل نشده است و یا اینکه توجه آنها به‌طور اساسی به نسخه‌های دوم انتشارات چاپی است.

اگرچه در متون موجود، کاربردها و تعاریف گوناگونی برای واژه‌های "مجلات صرفاً الکترونیکی" و "مجلات الکترونیکی" وجود دارد، اما برای استفاده در این مقاله ما واژه مجلات صرفاً الکترونیکی را به مجلاتی خطاب می‌کنیم که از ابتدا صرفاً به شکل الکترونیکی منتشر می‌شوند. واژه "مجلات الکترونیکی" نیز در خطاب به مجلاتی به کار می‌رود که ممکن است نسخه دوم چاپی داشته باشند و یا نداشته باشند. در خلال باقی مقاله واژه‌های مختلفی را از

اقتصادی‌تر از انواع چاپی‌ست، چراکه هزینه اصلی تهیه متن، روند دایوری و دیگر مراحل مشابه، به اندازه مخارج چاپ و پست نسخه‌های چاپی، زیاد نیست. امید می‌رفت که مخارج مالی مجلات در محیط الکترونیکی سیر نزولی داشته باشد و با روند افزایش قیمت مجلات علمی کندتر شود. دسترسی به مقالات چاپی دیرزمانی‌ست که به کمک وسایل مختلف و شیوه‌های گوناگون میسر است، برخی شیوه‌ها از این قرارند: استفاده از انواع نمایه‌های عمومی و اختصاصی، فهرست‌های کتابخانه‌ای، استاد یا فهرست منابع دیگر مقالات، و توصیه‌های خوانندگان و همکاران. هنگامی که مقالات الکترونیکی به‌وجود آمدند، خارج از الگوهای ارتباطی رسمی، به‌ویژه نمایه‌های مجلات و فهرست‌های کتابخانه‌ای قرار گرفتند. این امر سبب توجه به دو مقوله "ارزش علمی" و "دستیابی آرسوی" شد. نظریه مطالعه بیان می‌کند که اگر مجلات صرفاً الکترونیکی بخواهند که قسمتی از نظام سنتی علمی تحقیق شوند باید همراه دیگر مقالات مجلات در نمایه‌های علمی بزرگ درج شوند، در فهرست‌های کتابخانه‌ای قرار بگیرند و مورد استناد نویسندگان در مجلات تحقیقی باشند. سعی می‌کنیم تا نکات زیر را مشخص کنیم:

۱. چند مجله صرفاً الکترونیکی وجود دارد؟
۲. آیا مجلات صرفاً الکترونیکی نمایه شده‌اند یا خیر؟ و اگر نمایه شده‌اند در کجا؟
۳. آیا مجلات صرفاً الکترونیکی فهرست شده‌اند؟
۴. آیا مجلات صرفاً الکترونیکی مورد استناد محققان واقع شده‌اند؟

می‌کنند: "نوع دیگر مجلات که مجله الکترونیکی محسوب نمی‌شوند، نشر "دوگانه"^۷ است (۷). وبسایت‌هایی هستند که اطلاعاتی را دربارهٔ مقالات مجلات چاپی ارائه می‌دهند. هدف اولیهٔ آنها، راهنمایی خواننده به مجلات چاپی یا بهبود بخشیدن حمل و نقل مقالات کاغذی است. بیشتر مواقع نسخه الکترونیکی این مقالات وجود ندارد. موری^۸ و آنتونی^۹ (۱۹۹۹) ایس-گونه صفحات را وب و پرت^{۱۰} نامیدند (۱۱:۱۵۱-۱۶۱). کوئین^{۱۱} (۱۹۹۹) می‌گوید: "واژه" مجله الکترونیکی" به آن گروه از انتشارات الکترونیکی برمی‌گردد که براساس اینترنت تولید شده‌اند و هیچ‌گونه

یک مجله الکترونیکی، یک پیابند دیجیتال است که در اینترنت یا وب منتشر می‌شود. ممکن است تفاوت چندانی با مجلات چاپی در اساس روند تولید نداشته باشد.

المثنای چاپی ندارند (۱۳:۲۳-۳۴). "در فرهنگ مرجع واژگان کتابداری هرود (پرینچ^{۱۲} ۲۰۰۰)، آمده است: "مجله الکترونیکی نوعی مجله است که همهٔ وجوه تهیه، داوری، فراهم‌آوری و پخش آن به صورت الکترونیکی انجام شود" (۱۲).

نویسندگان گوناگون نقل می‌کنیم که برای تعریف مجلات الکترونیکی استفاده کرده‌اند. هنگام نقل قول، واژگان به کار رفته توسط آنها دربارهٔ "مجلات الکترونیکی" را داخل گیومه قرار می‌دهیم.

لانگشاید^۱ (۱۹۹۲) اولین تلاش را برای تشخیص تفاوت میان "مجلات الکترونیکی" (مجلاتی که صرفاً به شکل الکترونیکی هستند) و انتشارات الکترونیکی با نسخه چاپی همراه انجام داد. نظرات او، ستونی جدید را در سریال ریویو^۲ با عنوان "حوزه مجلات الکترونیکی"^۳ بنا نهاد، که به مسائل مجلات الکترونیکی می‌پرداخت. این ستون، به ستونی که به‌طور منظم چاپ شود، تبدیل نشد و استفاده عمومی از کلمه "مجلات الکترونیکی" تحت توضیحی گسترده‌تر شامل هر مجله‌ای بود که به صورت الکترونیکی، هم وجود داشت (۹:۱۳۱-۱۳۶). بنا به گفته جونز^۴ و کوک^۵ (۲۰۰۰): "یک مجله الکترونیکی، یک پیابند دیجیتال است که در اینترنت یا وب نشر می‌شود. ممکن است تفاوت چندانی با مجلات چاپی در اساس روند تولید نداشته باشد. مقالات توسط افراد جامعه علمی و دانشگاهی ارائه شده و توسط اعضای هیئت تحریریه داوری می‌شوند و پس از تعیین رد یا قبولی آنها، چاپ خواهند شد. این رسانه دیجیتال است که متفاوت است (۷).

آنها در بحث توصیف مجله الکترونیکی، به شیوه‌ای سطحی و خلاصه به ذکر تعاریف موجود در متون جاری می‌پردازند. از قول اسپارکز^۶ (۱۹۹۹) ذکر می‌کنند که "عده‌ای تصور می‌کنند هر گونه ارتباط از طریق رسانه‌های الکترونیکی به نوعی نشر الکترونیکی است لذا نشر الکترونیکی و مجله الکترونیکی با هم مترادف نیستند" (۱۶:۵۰-۵۲). جونز و کوک (۲۰۰۰) اضافه

1. Langscheid	2. Serial Review		
3. Electronic Journal Forum		4. Jones	
5. Cook	6. Sparks	7. dual	
8. Murray	9. Anthony	10. webverts	
11. Quinn	12. Prytherch		

چرا نگران دسترسی به مجلات صرفاً الکترونیکی هستیم؟

استفاده از مجلات صرفاً الکترونیکی تحت کنترل قطعی چه عواملی هستند؟ چهار مورد مؤکد در متون وجود دارد: اقتصادی، دسترسی، قانونی بودن و تعامل جاری. بر طبق نظر جونز و کوک (۲۰۰۰) انفجار مجلات الکترونیکی از دو عامل همگرایی اقتصادی و پیشرفت فناوری شبکه‌های اطلاعاتی سرچشمه می‌گیرد. آنها شرح می‌دهند که قیمت مجلات به سبک سستی چاپی بر میزان فروش مجله مؤثر است و قیمت کمتر "مجلات الکترونیکی" می‌تواند مشکلات کتابخانه‌های دانشگاهی را در زمینه تهیه مجلات حل کند (۷). هارتر^۱ (۱۹۹۸) می‌گوید: "برای تغییر شکل ارتباطات جامعه علمی به همان شیوه‌ای که عده‌ای پیش‌بینی کرده‌اند و یا حتی برای ایجاد تأثیری قابل اندازه‌گیری در این مورد، مجلات الکترونیکی باید جزء لاینفک فرآیندهای علمی شوند. نویسندگان باید مجلات الکترونیکی را بخوانند و در آنها مقاله بنویسند و بر نتایج به‌دست آمده و گزارش شده در مقالات این مجلات تأثیرگذار و تأثیرپذیر باشند، همین‌طور تحقیقات و کارهای علمی خود را براساس محتوا و متون مقالات مجلات الکترونیکی تهیه و تدوین کنند. صرفاً در صورتی که این مهم صورت پذیرد، می‌توان گفت که مجلات الکترونیکی به شیوه‌ای که باید، در خدمت فرآیندهای علمی و تحقیقی قرار می‌گیرند" (۵۰۷:۵-۵۱۶).

جونز و کوک (۲۰۰۰) ادعا می‌کنند که "مجلات الکترونیکی" محمل‌های نوین دانش و مطالب علمی هستند. آنها گزارش می‌دهند که "مجلات الکترونیکی" روشی پیشرفته از تعامل علمی هستند، بدین معنا که هر

فرد می‌تواند بلافاصله نظر خود را درباره مقاله بیان کند و این نظرات و پاسخ‌ها به محض رسیدن به سردبیر قابل چاپ است. بدین گونه تعاملی پویاتر از مجلات چاپی خواهیم داشت. فرآیند داوری مقالات اطعمیتان می‌دهد که اطلاعات مجله معتبر است و نمایه‌سازی، قابلیت دسترسی به مجله را فراهم می‌سازد. از آنجا که "مجلات الکترونیکی" در صنعت نشر، جدید هستند، رسیدن به اعتبار قابلیت استناد و مستند بودن در جامعه علمی اغلب برایشان مشکل‌تر است.

یکی از دلایل اساسی این موضوع، مقبولیت علمی مجلات الکترونیکی است (۷). گستر^۲ (۱۹۹۶) اظهار می‌کند که: "به دلایل عوامل اقتصادی، فضا و دستیابی؛ رشد مستمر مجلات الکترونیکی امری مسلم است." گستر همچنین به "قانونمداری" با گفتن موارد زیر اشاره می‌کند: "اصل نشر یا نابودی" در ورطه علمی جدی گرفته شده است و این مطلب در امر به تصدی رسیدن و بحث قانونمداری مجلات الکترونیکی بسیار مهم است. اگرچه در برخی نظام‌ها به‌نظر می‌رسد که امر چاپ و نشر، بدون توجه به نوع رسانه جا افتاده ولیکن در بیشتر زمینه‌ها مجلات چاپی با هیئت داوری از احترام و اعتبار بیشتری برخوردارند و بیشتر مورد توجه قرار می‌گیرند. مقالات دسته اول کمتر در اختیار مجلات الکترونیکی قرار می‌گیرند و این امر باعث می‌شود تا کیفیت پایین این نوع مجلات بیشتر به چشم بیاید. محققان بریتانیایی درباره‌ی روایی مجلات الکترونیکی به‌منظور به تصدی رسیدنشان، از سیاست رسمی پیروی می‌کنند... مقالات برای چاپ شدن در مجلات الکترونیکی، همان روند داوری مقالات مجلات چاپی

1. Harter 2. Gensser
3. Publish or perish

را طی می‌کنند^(۳).

مجلات الکترونیکی برتری‌هایی نسبت به مجلات چاپی دارند که این موارد برای مجلات چاپی غیرممکن است، از جمله سرعت روزافزون تولید از طریق روابط الکترونیکی متقابل نویسندگان، ویراستاران و خوانندگان؛ استفاده از چندرسانه‌ای‌ها در الگوی‌های مولکولی، نمونه‌های صوتی چون صدای پرندگان و نمونه‌های تصویری چون مراحل انجام یک فرآیند شیمیایی. طبق بیان هیچاکاک^۱ و دیگران (۱۹۹۶)، «دسته‌ای از مجلات الکترونیکی شروع به ساخت و نمایش توانایی‌های بالقوهٔ رسانهٔ جدید کرده‌اند و بعدها باید شاهد مثال‌ها و نمونه‌های واقعی در قالب چندرسانه‌ای‌های پیشرفته حاوی صوت، تصویر و شبیه‌سازی باشیم، به‌ویژه در حوزهٔ زیست‌شناسی و پزشکی»^(۶).

یکی از اولین گزارش‌ها دربارهٔ نمایه‌سازی مجلات صرفاً الکترونیکی توسط لنگشید (۱۹۹۲) در ستوتی از سریال ریویو^۲ چاپ شد که شرح می‌داد چگونه مجلهٔ صرفاً الکترونیکی افسحای جدید در آموزش بسزرگسالان^۳ برای اولین بار در لریک نمایه شد (۱۳۶-۱۳۱:۹). مراکز اصلی نمایه‌سازی، به‌دلیل طبیعت میرای مجلات صرفاً الکترونیکی و عدم دسترسی ثابت به وب‌سایت‌ها، از نمایه‌کردن این نوع مجلات سرایز می‌زنند. (بویس^۴ ۱۹۹۷). رنتشلر^۵ (۱۹۹۸) به شرح تلاش‌های شرکت ایچ دپلیو ویلسون^۶ برای نمایه‌سازی «مجلات الکترونیکی» می‌پردازد و مطلب مختصر مفیدی از مشکلات این روند را ارائه می‌دهد که شامل اعلان شماره‌های جدید آماده برای نمایه‌سازی، ایجاد تغییرات نشانی‌های الکترونیکی و تشخیص مجلات جدید است. رنتشلر و همکاران او

ناچار بودند شیوه‌هایی را برای دست و پنجه نرم‌کردن با مشکلات شماره‌های جدید و مقالات جدید پیشنهاد دهند مثل تصمیم‌گیری دربارهٔ اینکه چه اطلاعاتی باید برای یادداشت‌ها تهیه و در آن ذکر شود. موارد دیگر مانند پانویس استنادها در مقابل حجم فایلی و فهرست‌بندی همهٔ شیوه‌های بازیابی مقالات بود. (سایت‌های گوفر، اف.تی.پی، آرشیوهای وب، تل‌نت، پست الکترونیکی مقالات و غیر آنها).

بیشتر این مسائل به‌دلیل پیروی نکردن مجلات صرفاً الکترونیکی از قوانین حاکم بر انتشار ادواری‌های سنتی ست. دسته‌ای به خوانندگان اجازه می‌دهند تا «نظرات» و «انتقادهای» خود را پس از چاپ مقاله بیان کنند؛ گروه دیگر اجازه می‌دهند تا متن مقاله پس از چاپ توسط نویسنده اصلاح شود (۳۱۹:۱۴-۳۲۴). گسز (۱۹۹۶) چنین نوشت:

بیشتر مجلات الکترونیکی در نمایه‌های علمی استاندارد نمایه نشده‌اند و بدین دلیل شیوهٔ دسترسی مجازی به آنها توسط محققان علمی فراهم نیست. پی‌لباتی و ناپایداری این گونه مواد نیز موقعیت مجلات الکترونیکی را به نوعی در دنیای علم در مرتبهٔ دوم قرار می‌دهد، اما متقابلاً افق دید بیشتر ناشران نمایه‌ها را نسبت به مجلات الکترونیکی تقویت می‌کند^(۳).

به‌طور حتم توانایی بقا و غنای هر یک از مجلات الکترونیکی تحت تأثیر عوامل خاصی ست، درحالی‌که بیشتر مقاله‌ها اعتبار و شهرت مجلات را معمولی‌ترین عامل می‌دانند، کایرنان^۷ (۱۹۹۹) بیان می‌کند که: «اگر

- Hitchcock
- Serial Review
- New Horizons in Adult Education
- Boyce
- Rentschler
- H.W. Wilson
- Kiernan

مجله‌ای نمایه نشود، ممکن است که اهل علم هرگز مقاله‌ای را که چاپ شده و مربوط به تحقیقاتشان است، پیدا نکنند و دیگر محققان علاقه خود را به ارائه مقاله در آن مجله از دست بدهند^۱(۸). این مفهوم به تلاقی توسط مطالعه کاربردی "مجلات الکترونیکی" در میان اعضای هیئت علمی دانشگاه بیرناتیا تقویت می‌شود، که مهم‌ترین دلیل برای استفاده نکردن از مجلات الکترونیکی (که توسط ۶۸/۵۲ درصد از پاسخ‌دهندگان پژوهش مشخص شده بود)، نداشتن آگاهی از انتشار آن مجله بوده است (۲۱۹:۱۷-۲۲۹).

کسوتین^۱ (۱۹۹۹) موقعیت جاری "مجلات الکترونیکی" در زمینه علوم اجتماعی را که نمایه می‌شوند سنجیده است. او علاوه بر نگاهی به مجلات خاص، سیاست‌های نمایه‌سازی این مجلات الکترونیکی را که توسط کارگزاران اعمال می‌شد، تحقیق و ثبت کرد. او بیان می‌کند که: "نمایه‌سازی نقشی اساسی را در کمک به دسترسی موفق به مجلات الکترونیکی در شاهره اصلی تحقیقات دانشگاهی یازی می‌کند و به‌نظر می‌رسد که تهیه‌کنندگان خدمات نمایه‌سازی قبل از برداشتن قدم‌های اساسی در این زمینه، منتظر اشاره و راهنمایی اهل علم، ناشران و کتابداران هستند." او در نهایت بدین نتیجه رسید؛ مواردی که سبب می‌شود کتابداران، اعضای هیئت علمی و دانشجویان از مجلات الکترونیکی استفاده کنند یا آنها را به کار نبرند، چنین هستند:

- دسترسی پذیری؛

- جستجوی تمام متن؛

- دستیابی و ثبات؛

- قیمت؛

- تغییرپذیری و پایداری بودن متن؛

- سرعت نشر؛

- طول و حجم مقاله؛

- نوع رسانه و ارتباطات؛

- نقصان در استانداردهای؛

- استناد؛

- کیفیت؛

- دوام؛ و

- بحران حجم و پوشش دادن آن توسط نمایه‌ها یا چکیده‌ها(۲۳:۱۳-۳۴).

کتابخانه‌ها میزبان اصلی مجلات الکترونیکی برای بیشتر تحقیقات علمی هستند و باید در ایجاد امکان دستیابی به مجلات صرفاً الکترونیکی دخیل باشند. فوسمایر^۲ و یانگ^۳ (۲۰۰۰) دسترسی کتابخانه به "مجلات الکترونیکی" را به‌طور رایگان در همهٔ زمینه‌ها شرح می‌دهند، که شامل ارتباط به صفحات وب کتابخانه؛ تحت پوشش مراکز اصلی نمایه‌سازی بودن؛ و اینکه در آسی، آلمانی فهرست شده باشند یا خیر، است. طبق یافته‌های فوسمایر و یانگ "صرفاً" رایگان بودن مجلات الکترونیکی علمی دلیل ایجاد دسترسی به آنها توسط کتابخانه نیست. در بعضی سطوح، نیاز است که مجله از کیفیت خوبی برخوردار بوده و مفید باشد. به‌طور کلی کتابخانه‌ها بیان می‌کنند که روند انتخاب مجلات الکترونیکی همان روند انتخاب مجلات چاپی ست. پارهای از عوامل انتخاب بدین قرارند:

- اهمیت پیابند (همان‌طور که گفته شد براساس

وجود آن در فهرست‌های استاندارد)؛

- اهمیت موضوعی پیابند در زمینه اهداف آموزشی

دانشگاهی؛

1. Quina

2. Fournire

3. Young

مطالعه است. به منظور مطالعه حاضر واژه مجلات صرفاً الکترونیکی را برگزیدیم که معنای آن مجلات الکترونیکی است که از پایه و اصل به شیوه الکترونیکی منتشر می‌شوند، البته چند عنوان نیز داریم که دارای نسخه آرشویی چاپی سالانه هستند.

تشخیص عناوین و تهیه فهرست

جایابی فهرستی از مجلات الکترونیکی مشکل نیست، از طریق صفحات وب بسیاری از کتابخانه‌ها به تعداد بی‌پایانی از این فهرست‌ها دست می‌یابیم. هیچ کدام از این فهرست‌ها مختص مجلات صرفاً الکترونیکی نیستند. مشکل این است که باید این فهرست‌ها را به دنبال پیدا کردن مکان مجلات صرفاً الکترونیکی بررسی کرد. هنگامی که در موتورهای جستجو و پایگاه داده‌ها را با کلیدواژه "صرفاً الکترونیکی"^۱ برگردیم، اغلب فهرست نادرستی را به دست می‌آوریم که حاوی عناوینی با تریخ اشتراک صرفاً الکترونیکی^۲ هستند. بیشتر این مجلات المثنای چاپی با نرخ اشتراک جداگانه نیز دارند.

فهرست مجلات علمی تمام متن در شبکه اینترنت ویلیام لافتر^۳، فهرستی ارزشمند شامل مجلات صرفاً علمی است که ارتباط مناسب و خوبی را برای دستیابی به صفحات وب حاوی مجلات، فراهم کرده است. برچسب "مجله صرفاً وب"^۴ در خلال فهرست، ویژه‌ای غلط است که باعث ایجاد ارتباطاتی به

- ورود پیابند در نمایه‌ها و چکیده‌ها؛
- اعتبار متعکس شده از توصیه‌ها و انتقادات؛
- اعتبار و شهرت پایدار نویسنده؛
- قیمت (۲: ۵۰۰-۵۰۸).

هارتر (۱۹۹۶) تأکید می‌کند که در ۱۹۶۸ آر.ک. مرتون^۱ گفت: "استانداها پایه و اساس روند ارتباطات علمی هستند. آنها بیانگر داد و ستد در نظام علم و فناوری هستند و شهرت دنیای علمند" بنابراین، هارتر می‌خواست روشی را برای شمارش استانداردها مشخص کند که همراه با پیش فرض سنجش میزان تأثیر و بازتاب آنها بود (۴). ما در پیمایش خود استانداردها را عاملی برای اندازه‌گیری میزان کاربرد مجلات صرفاً الکترونیکی توسط دانشمندان، می‌دانیم. در این مقاله همچنین به آزمایش ابعاد طسی شده توسط هر مجله صرفاً الکترونیکی علمی برای ورود به جریان اصلی تحقیقات علمی می‌پردازیم، که برحسب میزان ورود این مجلات در ابزارهای نمایه‌سازی استاندارد، فهرست‌های کتابخانه‌ای و مورد استناد قرار گرفتن در مجلات تحقیقی، سنجیده می‌شود.

روش تحقیق

توضیح مجلات الکترونیکی برای این مطالعه در نگاه نخست، مفهوم "مجله صرفاً الکترونیکی" به نظر واضح و کامل است، اما نکاتی وجود دارد که این مفهوم را خدشه‌دار و تیره می‌سازد. وجود انتشارات الکترونیکی گوناگون، دستیابی به مقالات را به چندین شیوه میسر می‌کند مانند سالنامه‌ها یا فصلنامه‌های چاپی. به نظر می‌رسد مشخصه متمایزکننده این نوع مجلات، نبود نسخه‌های المثنای چاپی باشد، پس عبارت "نشر اصلی به شیوه الکترونیکی"^۲ ملاک این

1. R.K. Merton
2. Original Publication in electronic format
3. Electronic - Only
4. William Ioughner's Full- Text Scienc Journal On the Net
5. Web- Only Journal

حاضر به بررسی مجلات صرفاً الکترونیکی بپردازد که دارای معیارهای زیر باشند:

- در حال حاضر چاپ می‌شوند،
- دارای هیئت داورى هستند،
- نشر اصلی آنها به شیوه الکترونیکی باشد،
- زمینه تحقیقی دارند؛
- آرشیو ۲ الی ۳ سال (حداقل ۲۰ مقاله) موجود باشد،
- شامل مقالات به زبان انگلیسی باشند،
- حق اشتراک نداشته باشند.

از آنجا که بسیاری از مجلات صرفاً الکترونیکی از قوانین و الگوهای انتشارات سنتی پیروی نمی‌کنند، معیارهای انتخاب به دلیل همخوانی با بعضی جنبه‌های خاص انتشارات الکترونیکی پالایش می‌شوند. در پارهای موارد، ممکن نیست تعیین کنیم که مجله چه زمانی روزآمد شده است، اما در این مطالعه نیاز داریم که تعیین کنیم آیا هر عنوان به تازگی منتشر شده است و آیا هنوز فعال است؟ یا اینکه براساس تاریخ، حق مؤلف و یا براساس دیگر اطلاعاتی که مشخص می‌کند که مورد جدیدی به سایت افزوده شده است، تعیین می‌شود. پایایی نشر، معیاری کلیدی برای بیشتر مراکز بزرگ نمایه‌سازی است و بنابراین اهمیت محدود کردن مطالعه به انتشاراتی که دارای پیشینه انتشاراتی معلوم باشند، مشخص می‌شود. هنگامی که مطالعه برای اولین بار شرح داده می‌شد، فرض شد که صرفاً عناوین رایگان مورد نظر باشند زیرا دسترسی به عناوین دارای حق اشتراک با مشکلاتی همراه بود؛ به هر حال، بیشتر این عناوین اطلاعات مورد نیاز برای ارزیابی‌شان را در دسترس گذشته بودند (صرفاً دسترسی به متن کامل این

پایگاه‌های داده‌ای چون آگریکولا^۱ می‌شود و همچنین برچسب "صرفاً وب"^۲ هم نامناسب است، چون شامل مجلاتی که نسخه‌های چاپی دارند نیز می‌شود. حوزه وسیع فهرست لاتنر، در ایجاد نقطه شروعی برای مطالعه حاضر مفید بود. هیچکاک، کار^۳ و هال^۴ (۱۹۹۶)، در همان سال، ۱۱۵ "مجله الکترونیکی" علمی علوم و فناوری را که هیئت داورى داشتند، پیدا کردند (۶)، هارتر ۳۹ عنوان "مجله الکترونیکی" علمی را تشخیص داد (۵۰۷۵-۵۱۶). عناوین هر دو فهرست به لحاظ امکان گنجینه‌شان در مطالعه حاضر بررسی شد. همچنین به سفارش یا جایابی فهرست‌هایی از عناوینی که توسط کارگزاران نمایه‌سازی تهیه شده بود، پرداختیم تا در صورت امکان آنها نیز بررسی شوند. هنگامی که فهرست اولیه‌ای از مجلات صرفاً الکترونیکی بالقوه طراحی شد، پیغامی به چندین کتابخانه مختلف فرستاده شد که درخواستی بود از عناوین احتمالی اضافی تا در صورت وجود در مطالعه لحاظ شوند. این کار باعث شکل‌گیری و اضافه شدن چندین عنوان عالی به فهرست عناوین مورد مطالعه شد.

تشخیص صلاحیت هر عنوان

نمونه‌ای از صفحات وب مجلات بازیابی شدند و با معیارهایی که ممکن بود بخواهیم در رد یا قبول صلاحیت عنوانی برای ورود به مطالعه استفاده کنیم، آزموده شدند. بعضی از این صفحات وب حاوی اطلاعاتی محدود بودند یا اصلاً هیچ اطلاعاتی درباره نهاد مسئول نداشتند که مشخص شود چگونه و به چه شیوه‌ای مواد جدید به آنها اضافه می‌شوند. در بعضی موارد، تشخیص تاریخ(های) نشر مشکل بود. براساس راهنمایی لید و دیگران، تصمیم گرفته شد، مطالعه

1. AGRICOLA 2. Web- Only 3. Carr
4. Hall

عناوین در جدول ۱، ستون اول نشان داده شده است.

بررسی خدمات نمایه‌سازی

بسیاری جایابی اطلاعات در زمینه سیاست نمایه‌سازان در قبال مجلات الکترونیکی و فهرستی از مجلاتی که آنها نمایه کرده‌اند، از اطلاعات وب‌سایت ناشران و منابع دیگر چون فهرست مجلات نمایه شده، اوربکس و فهرست جهانی آس‌آس استفاده کردیم. در مورد ناشرانی که این اطلاعات برایشان جایابی نشد، سعی شد تا با تلفن یا پست الکترونیکی تماس گرفته شود تا اطلاعات زیر بهتر مشخص شود: عناوین الکترونیکی که امکان داشت از چشم افتاده باشند؛ معیارهای انتخاب مجله؛ و اینکه آیا در قیاس انتخاب مجلات صرفاً الکترونیکی، سیاست جداگانه‌ای به غیر از آنچه برای مجلات چاپی اعمال می‌کنند، دارند یا خیر. سؤالاتی که از کارگزاران نمایه‌ساز پرسیده شد، بدین ترتیب بودند:

۱. آیا در حال حاضر هیچ گونه مجله الکترونیکی را نمایه می‌کنید؟ اگر نه، چرا؟
۲. از چه معیارهایی برای انتخاب مجلات الکترونیکی به منظور نمایه‌سازی استفاده می‌کنید.
۳. چگونه عناوین مورد نظران را انتخاب می‌کنید؟
۴. آیا هنگام نمایه‌سازی مجلات الکترونیکی با مشکل خاصی مواجه می‌شوید؟
۵. چه طرح‌هایی برای نمایه‌سازی مجلات الکترونیکی در آینده دارید؟
۶. آیا از مجلات الکترونیکی که در حال حاضر نمایه می‌کنید، فهرستی دارید؟

نوع مجلات متنوع بود. برای شمول مجلات دارای حق اشتراک که اطلاعات کافی را در دسترس می‌گذاشتند، معیارهایی مشخص شد. از آنجا که در ارزشیابی مقالات، تحقیقی بودن آنها مهم بود، قادر بودیم تا شاهد اطلاعات کافی درباره بخش‌ها، فهرست عناوین، یا چکیده برای شکل دادن به یک فکر باشیم. اگر ماده منتشر شده‌ای حاوی همه این معیارها نبود، از مطالعه حذف شد.

هنگامی که معیارهای مطالعه کاملاً مشخص شدند، هر عنوان به‌طور جداگانه با مراجعه به صفحه وب‌سایت بررسی و ارزشیابی شد. تقریباً حدود ۱۰۰۰ ماده منتشر شده را به منظور احتمال گنج‌یابی شدن در مطالعه بررسی کردیم. اطلاعات جمع‌آوری شده برای تعیین روابی بیشتر هر عنوان برای شمول یا حذف از مطالعه، استفاده شدند. سپس عناوین در فهرست جهانی آس‌آس و راه‌نمای نشریات ادواری اولریخ به منظور یافتن اطلاعات غیرموجود در صفحات وب مجلات مانند: شماره استاندارد بین‌المللی نشریه^۱، تاریخ اولین

نکته مهم دیگر این است که آیا کتابخانه‌ها، مجلات صرفاً الکترونیکی را نیز مانند دیگر مجلات علمی به‌شمار می‌آورند.

چسپ، نمایه‌سازی (در صورت وجود)، تعداد کتابخانه‌هایی که خود پیشینه دارند یا صرفاً فهرست کرده‌اند، بسامد، وضعیت ادواری، و ناشر چک شدند. فهرست‌نهایی شامل ۱۴۴ عنوان بود، قابل توجه است که بیش از ۳۹ عنوان توسط هارتر در ۱۹۹۶ مشخص شده بودند؛ یعنی صرفاً ۵ سال زودتر. فهرست این

بیوتکنولوژی - (EJB) به شیوه‌های مختلفی مستند شده است "Elect.J. Biotech.", "EJB Elect.J. Biotech." و "Elect.J. Bio". یکی از عناوین که خصوصاً از عناوین مشکل‌ساز بود، *Libraryship* است. بسیاری از مستندهای آن به صورت "Is Sci Tech" بود که در واقع به معنای تداخل با عنوان مجله *Libraryship in science and Technology* چاپ آکادمی ملی علوم است. استادهای سؤال برانگیز به شیوهٔ مقایسهٔ مطالب مجله‌ها برای قائل شدن تفاوت میان دو نشریه، بررسی شدند. در موارد معدودی که یک مجله دارای تعداد استاد بسیار زیادی بود، ضروری بود تا به جای جستجوی همزمان سال‌ها، هر سال از ۱۹۹۹ الی ۲۰۰۱ جداگانه بررسی شود، زیرا شبکهٔ علمی، محدودیت دیدن صرفاً ۵۰۰ مدخل را می‌دهد. آمار دفعات مستندشدن مقالات و شمار کلی دفعاتی که یک مجله خاص مستند شده است، محاسبه شد. این اعداد در جدول ۱، ستون‌های (موجودی استاد اس.سی.آی، اس.سی.آی، مقاله).

تجزیه و تحلیل آماری

اطلاعات جمع‌آوری شده ما را قادر ساخت تا ارزش برخی متغیرها را با استفاده از محاسبهٔ ضریب همبستگی تفاوت رتبه‌ای اسپیرمن^۵ بررسی کنیم. برای تعیین ارتباط با میزان همبستگی میان متغیرها در این مطالعه (با کمک مستولان آمار دانشگاه) تشخیص داده شد که از روش محاسبهٔ ضریب همبستگی تفاوت

تعیین موجودی کتابخانه از مجلات صرفاً الکترونیکی

نکتهٔ مهم دیگر این است که آیا کتابخانه‌ها، مجلات صرفاً الکترونیکی را نیز مانند دیگر مجلات علمی به‌شمار می‌آورند. یکی از موارد سنجش این موضوع، تعیین فهرست شدن آن مجله توسط کتابخانه است. از آنجا که بیش از ۲۳،۰۰۰ کتابخانه از پایگاه فهرست جهانی *کسی.آی.سی* استفاده می‌کنند، از آن برای نمونهٔ اندازه‌گیری مطلب فوق استفاده کردیم، تا بتوانیم موجودی‌شان را که بخشی از روند فهرست‌برداری بود، معین کنیم. آمار موجودی کتابخانه‌ها از هر عنوان ثبت شد جدول ۱، (موجودی، از *سی.آی.سی*). تعیین میزان استاد برای مجلات صرفاً الکترونیکی: برای تعیین میزان استفاده از مجلات صرفاً الکترونیکی از مثال هارتر و دیگران پیروی کردیم و هر عنوان مجله را در فهرست واقع در شبکهٔ علمی *آی.اس.آی* با استفاده از جستجوی منابع مستند شده چک کردیم. این کیفیت مختص شبکهٔ علمی ست^۴ و این توانایی را ایجاد می‌کند که بتوان نام مجلات را در میان منابع مستند شده، جستجو کرد.

از آنجا که بیشتر این مجلات طی چندسالهٔ اخیر منتشر شده‌اند، تصمیم گرفته شد، استادهای موجود در سال‌های ۱۹۹۱ الی ۲۰۰۱ در نمایه ساینس ساینس^۳ یا نمایه سوشیال ساینس ساینس^۲ چک شوند. (با وجودی که مطالعهٔ ما محدود به مجلات علمی بود) این مجلات نیز بررسی شدند چون حاوی بسیاری از مجلات علمی رایانه و محیط زیست است که در نمایه ساینس ساینس نیستند. همچنین به دلیل یکدست و یکپارچه نبودن استادهای همهٔ کوه نوشته‌های یک عنوان خاص بررسی شد. برای مثال مجلهٔ الکترونیکی

1. ISI
2. Web of Science
3. SCI= Science Citation Index
4. SSCI= Social Science Citation Index
5. Spearman rank Order Correlation Coefficient

انحراف معیار ۱۳/۴ است. این یافته‌ها، با یافته‌های هیچکاک و دیگران (۱۹۹۶) مبنی بر این که علوم پزشکی و زیست‌شناسی مشهورترین موضوعات در حوزه مجلات الکترونیکی هستند، همخوانی دارد (۶).

قیمت مجلات صرفاً الکترونیکی

داده‌هایی که بر مبنای بهای اشتراک جمع‌آوری شدند، نشان می‌دهند که مجلات رایگان در مقابل مجلات دارای بهای اشتراک ۸۵ درصد (۱۲۲ از ۱۲۴) هستند:

برای همه مجانی!	۱۱۴+
مجاناً اما نیازمند ثبت‌نام!	۶+
برای افراد مجانی، اما مراکز باید مشترک شوند	۲
کلاً یا دسترسی مجانی!	۱۲۲+
نیازمند پرداخت بهای اشتراک.	۲۲
	۱۲۴

یک مورد دیگر در خلال مطالعه کشف شد، این بود که چندین عنوان از طریق انتشارات چاپی تجاری بزرگ، مثل اسپرینگر نیازمند پرداخت مبلغ بودند. مجلات صرفاً الکترونیکی به شیوه‌ای روزافزون نیازمند پرداخت حق اشتراک یا ثبت‌نام از طرف استفاده‌کننده می‌شوند. بسیاری از ناشران امکان دسترسی مجانی یکساله و یا از این قبیل را ایجاد می‌کنند و سپس مبلغ حق اشتراک را از سازمان طلب می‌کنند. در مطالعه حاضر، اگر عنوانی برای یک دوره پیشنهادی رایگان بود و سپس در خواست حق اشتراک شروع می‌شد، جزو عنوانی دارای حق اشتراک محسوب می‌شد.

یک شکل روند "قانونمند" کردن مجلات صرفاً الکترونیکی که هر روز نیز بر تعدادشان افزوده می‌شود، ایجاد مقبولیت استفاده از شاها (شماره استاندارد بین‌المللی پایندها = ISSN) است. صرفاً ۲۰ عنوان (۱۴ و

رتبه‌های اسپرینر برای شرح وابستگی داده‌های مطالعه استفاده شود. ضریب همبستگی اسپرینر، که اغلب آن را با نام spearman's rho می‌نامند، بهترین روش برای دستیابی به میزان همبستگی میان دو متغیر در زمانی است که دامنه ارزشی آن‌قدر وسیع است که از اعتبار لحظه‌ای ضریب همبستگی پیرسون می‌کاهد. سطح معنادار بودن ضریب همبستگی اسپرینر را، در مطالعه حاضر از سطوح ۰/۰۱ الی ۰/۰۵ را قابل قبول دانستیم.

بحث و نتیجه‌گیری

موضوعات معرفی شده

موضوعات مجلات صرفاً الکترونیکی دارای هشت داوری که در مطالعه حاضر معرفی شده‌اند، به قرار زیر است:

۲۵ زیست‌شناسی / پزشکی (۲۷ عدد کاملاً پزشکی، ۱۴ عدد در محدوده نزدیک پزشکی، ۴ عدد زیست‌شناسی خالص)، ۳۲ ریاضیات؛ ۲۲ علوم رایانه؛ ۱۲ مهندسی؛ ۸ فیزیک؛ ۸ شیمی؛ ۸ روانشناسی؛ ۵ کشاورزی؛ ۴ زمین‌شناسی؛ ۵ عناوین دیگر (یک عدد از هر کدام باستان‌شناسی، معماری، جغرافیا، علوم آموزشی، علوم کتابداری).

در صورتی که یک مجله، حوزه موضوعی گسترده‌ای داشته باشد و چند مقوله را پوشش دهد (برای مثال مجله Discrete Mathematics and Theoretical Computer Science که هم در ریاضی و هم در علوم رایانه شمرده می‌شود) در هر کدام از آن موضوعها محسوب می‌شود. از این نوع عناوین تعداد زیادی در علوم پزشکی و زیست‌شناسی و سپس در علوم ریاضیات و رایانه هستند. دامنه تعداد دفعاتی که یک موضوع در این مطالعه بیان شده است از ۱ الی ۴۵ با میانگین ۱۰/۶ و

درصد) از مجلات مورد مطالعه ما دارای شاپا نبودند (جدول ۱، ستون شاپا). در بیشتر موارد، شاپا در همان صفحه خانگی مجلات نشان داده شده بود. به نظر می‌رسد که ناشران با رعایت و تطبیق استانداردهای تعیین شده در مورد این نوع مجلات، به پذیرش آنها به عنوان مجلات جدی علمی می‌پردازند.

نمایه‌سازی مجلات صرفاً الکترونیکی

به شیوه سنتی، امکان دسترسی به مجلات، از راه وجود در نمایه‌های موضوعی در هر زمینه خاص مهیا می‌شود. پیمایش ما از کارگزاران خدمات نمایه‌سازی، بدین نتیجه رسید که هنوز هم بسیاری از معیارهای فهرست شده توسط کوئین^۱ (۱۹۹۹) مورد توجه کارمندان مراکز نمایه‌سازی به عنوان مواردی در تأیید یا رد نمایه‌سازی "مجلات - الکترونیکی" است. برخی چالش‌های ذکر شده توسط ناشران نمایه از این قرار است:

- عدم تذکر و اعلام چاپ و نشر شماره‌های جدید؛
- به‌طور کلی نامنظم بودن نشر؛
- نداشتن صفحه شماره؛

- تیزر لول نشانی‌های الکترونیکی (URL)

(۳۴:۲۳:۱۳)

یکی از کارگزاران شرکت‌کننده در پیمایش حاضر که درخواست نامش فاش شود، گفت، "برای مجلات الکترونیکی که به شواهد بیشتری دربارهٔ نظم و ثبوت انتشار آنها نیاز است، اندکی قوانین انتخاب را سخت‌تر می‌کنیم." کارکنان زولو جیکال رکورد^۲ اظهار می‌کنند که تصمیم‌گیری دربارهٔ اینکه یک "مجله الکترونیکی" صرفاً الکترونیکی است، بسیار سخت است؛ آنها می‌گویند به‌طور طبیعی پوشش دادن نسخه‌های چاپی را ترجیح می‌دهند. نظام ثبت و ورود به نظام آنها به سمت

شماره‌گذاری نسخه/جلد به کار رفته توسط انتشارات چاپی گام برمی‌دارد. مجلات الکترونیکی ملزم به پیروی از این شیوه نیستند، ممکن است مقالات اصلاً شماره‌گذاری نشوند و بعضی مجلات مجلدهایی دارند که همیشه باز است و در طول یک دورهٔ زمانی به‌طور مستمر مقالات جدید را می‌پذیرند، که ممکن است مشکل‌ساز باشد. کارکنان ژورنال^۳ اصلی‌ترین مشکلات خود را دربارهٔ مجلات الکترونیکی چنین می‌دانند: بازنگری و کنترل این نوع مجلات در صورت تغییرات نشانی اینترنتی آنها، (دولت امریکا به خاطر تغییرات مداوم صفحات وب آژانس‌ها در این زمینه بد عمل می‌کرد، لیکن هم اکنون در این زمینه آگاهی بیشتری کسب کرده و در حال رشد است)، و در قدم اول آگاهی از وجود مجلات الکترونیکی، اینسپک^۴ شامل نشانی‌هایی است پسرگرفته از استنادات مجلات الکترونیکی و می‌گوید که ناشران و دانشمندان از پیس مشکل تشخیص مجلات الکترونیکی جدید برمی‌آیند و کارکنان داخلی این مشکل را کشف می‌کنند. اس‌تی‌نوس^۵ می‌گوید که برای اینسپک، "نوع مجلات الکترونیکی انتخابی برای نمایه‌سازی مواردی هستند که دارای مقالات دآوری شده و ذخیره شده در آرشیو دائمی ناشر باشند" شیوه‌های متنوعی در انتخاب کردن یا نکردن مجلات توسط خدمات نمایه‌سازی وجود دارد. یکی از شیوه‌های در حال رشد، شباهت هر چه بیشتر مجله الکترونیکی به انواع نسخ چاپی است تا برای نمایه‌سازی در مراکز نمایه‌سازی معروف و بزرگ انتخاب شود. بیشتر خدمات نمایه‌سازی، وجود هشت دآوری برای مجلات، و چاپ مرتب و داشتن آرشیو را

1. Quinn 2. Zoological Record
3. Geo Ref 4. INSPEC 5. Stness

نمایه شده است (۸۳ درصد). و مطالعه دیگری با نتیجه‌ای کاملاً متفاوت، نشان می‌دهد که بیشترین مجلات الکترونیکی در نمایه‌نامه شیمی (۲۱ درصد) نمایه شده‌اند (۲: ۵۰۰-۵۰۸). در مطالعه ما شبکه علمی ریاضیات مقام پنجم را به‌عنوان بزرگ‌ترین نمایه‌ساز مجلات الکترونیکی دارد و سایت مرکزی ریاضیات حائز مقام دوم شد. با آزمایش حوزه مجلات هر مطالعه، اختلاف، بهتر قابل توضیح است. مطالعه فوسمایر و یانگ شامل هرگونه مجله‌ای می‌شد که دارای نسخه الکترونیکی بود، مطالعه ما شامل مجلات صرفاً الکترونیکی است؛ تعداد زیادی از مجلات ریاضی در هنگام مطالعه و بررسی به نظر می‌رسید که به دو شکل الکترونیکی و چاپی وجود دارند. در چکیده‌نامه شیمی ۳۰ عنوان مجله شیمی نمایه شده بود که ما صرفاً ۸ عنوان را اساساً در گروه شیمی محسوب کردیم. ما ۱۴ مجله صرفاً الکترونیکی پزشکی پیدا کردیم که در مدلاین ۷ عدد از آنها نمایه شده بودند. مشکل می‌تواند ناشی از انتخاب و نمایه‌سازی نشدن دسته‌ای از این مجلات توسط کارگزاران نمایه‌سازی به دلیل عدم تطابق با معیارهای ایشان باشد.

میزان نمایه‌سازی عناوین موجود در مطالعه ما به قرار زیر است:

۹۵ (۶۷ درصد) حداقل توسط یک مرکز نمایه‌سازی، نمایه شده‌اند.
۵۳ (۳۷ درصد) صرفاً توسط یک مرکز نمایه‌سازی،

تأکید می‌کنند. داده‌هایی درباره خدمات پایگاه داده‌ای، نمایه‌سازی و کیفیت‌های ذکر شده توسط آنها برای شمول مجلات الکترونیکی در جدول ۲ نشان داده شده است. ما نیز همچون فوسمایر و یانگ، تعداد عناوین نمایه شده توسط هر مرکز نمایه‌سازی را برشمردیم:

۳۰ چکیده‌نامه شیمی؛

۲۱ سایت مرکزی ریاضیات؛^۱

۱۷ نمایه استنادی علوم؛

۱۴ اینسپک؛

۱۴ شبکه علمی ریاضیات؛

۱۳ کارنت کانتنت؛^۲

۱۱ پیشینه جانورشناسی؛

۹ ای.ای.وی.ال (کتابخانه مجازی مهندسی ادینبورگ)؛^۳

۷ چکیده‌نامه زیست‌شناسی؛

۷ مدلاین؛

۵ ژورف؛

۴ سیناهل؛^۴

۳ اگریکولا؛

۳ اریک؛

۳ چکیده‌نامه جامعه‌شناسی؛

۲ چکیده‌نامه روانشناسی؛

۲ نمایه استنادی علوم اجتماعی؛

۱ کتابخانه دیجیتال ای.سی.ام.^۵

۱ نمایه‌نامه جاری آمار؛

۱ ای کامپندکس؛^۶

۱ متون کتابداری؛

۱ نمایه‌نامه فلسفه.

فوسمایر و یانگ (۲۰۰۰) به این یافته رسیدند که بیشترین مجلات الکترونیکی در شبکه علمی ریاضیات

1. Zentralblatt für Mathematik
2. Current Contents
3. Edinburg Engineering Virtual Library
4. CINAHL
5. ACM Digital Library
6. EiCompendex

نمایه شده‌اند.

۲۳ (۳۰ درصد) توسط دو یا بیشتر از مراکز نمایه‌سازی، نمایه شده‌اند.

۲۹ (۳۳ درصد) به نظر می‌رسد که هیچ‌جا نمایه نشده‌اند.

$\frac{1}{3}$ مجلات صرفاً الکترونیکی دارای هیئت داورى موجود در مطالعه ما، در هیچ منبع شناخته شده‌ای نمایه نشده‌اند. طبق یافته‌های فوسمایر و یانگ (۲۰۰۰) صرفاً ۲۲ درصد از "مجلات الکترونیکی" موجود در تحقیق آنها توسط یک مرکز نمایه‌سازی بزرگ نمایه شده بود؛ تفاوت نتایج در مطالعه با نگاهی بر حوزه مجلات مورد مقایسه، قابل توضیح است. فوسمایر و یانگ مطالعه خود را به عنوان دارای هیئت داورى محدود نکرده بودند و عناوینی که هیئت داورى نداشتند، بسیار کمتر توسط مراکز بزرگ نمایه‌سازی تحت پوشش بودند (۲۰۰۲: ۵۰۸-۵۰۹).

زمانی که به دنبال اطلاعاتی درباره جاهایی بودیم که مجلات نمایه شده‌اند، به‌طور غیرمترقبه‌ای به کشف یک منبع نمایه‌سازی با نام کتابخانه مجازی مهندسی ادینبورگ، (BEVL, <http://www.eevl.ac.uk>) نائل شدیم. اگرچه تأکید ما بر نمایه‌های سنتی چاپی بزرگ بود، اما این مرکز گردآورنده مجموعه متنوعی از منابع مهندسی روی شبکه بود. کشف این منبع به عنوان تنها نمایه‌کننده تعدادی از مجلات صرفاً الکترونیکی، بیان می‌کند که رسانه‌های الکترونیکی می‌توانند، غایت خدمات جدید نمایه‌سازی و همین‌طور مجلات صرفاً الکترونیکی باشند.

چگونگی ایجاد دسترسی به مجلات صرفاً الکترونیکی بود. فوسمایر و یانگ (۲۰۰۰) به این نتیجه رسیدند که از ۲۱۳ مجله مورد مطالعه آنها، ۵۶ (۲۶ درصد) عنوان هیچ نشانه‌ای در اُسی.ال.سی ندارند (۲۰۰۲: ۵۰۸-۵۰۹). در مطالعه ما نتیجه این بود که صرفاً ۵ (۳/۲۶ درصد) عنوان هیچ نشانه‌ای در اُسی.ال.سی ندارند و این دیدگاه در طول مطالعه شکل گرفت؛ در مرحله نخست مطالعه، ۱۵ عنوان (۱۰ درصد) در اُسی.ال.سی پیشینه نداشتند. به نظر می‌رسد که این روند روبه رشد باشد. عناوینی که در اُسی.ال.سی فهرست می‌شوند، ظاهراً در فهرست‌های کتابخانه‌ای پیوسته بیشتر وجود دارند. شمار کتابخانه‌هایی که همه عناوین گرفته شده از اُسی.ال.سی را فهرست کرده بودند، دارای دامنه وسیع ۵۷۱-۰۰ بود. پیشینه ۵۷۱ موجودی کتابخانه‌ای مربوط به مجله پزشکی اسلر^۱ (مجله‌ای که قبلاً چاپی بود) است. این پیشینه خاص ابتدا برای نشر چاپی تهیه می‌شد که نشانی‌های الکترونیکی را برای تأکید بر وجود نسخه الکترونیکی به آن می‌افزودند. موجودی اُسی.ال.سی از عناوین دیگر نیز نشانگر این مطلب است که کتابخانه‌ها به جای تهیه فهرستی جداگانه برای مجلات الکترونیکی، نشانی الکترونیکی آن را به فهرست تهیه شده برای مجله چاپی می‌افزایند. خلاصه‌ای از چگونگی فهرست‌نویسی مجلات صرفاً الکترونیکی، با دلالت بر شمار موجودی فهرست مؤسسات اُسی.ال.سی از هر مجله، در جدول نشان داده می‌شود:

1. Oster Medical Journal

فهرست‌نویسی مجلات صرفاً الکترونیکی

دومین مطلب اساسی و مورد بحث این مطالعه

شبکه علوم از اهمیت خاصی برخوردار است. تعداد کل استنادهای هر عنوان به قرار زیر است:

عنوان ۵	۰ موجودی
عنوان ۷۲	۱-۱۰ موجودی
عنوان ۱۷	۱۱-۲۰ موجودی
عنوان ۱۹	۲۱-۳۰ موجودی
عنوان ۱۲	۳۱-۴۰ موجودی
عنوان ۵	۴۱-۵۰ موجودی
عنوان ۲	۵۱-۶۰ موجودی
عنوان ۲	۶۱-۱۰۰ موجودی
عنوان ۲	۱۰۱-۱۵۱ موجودی
عنوان ۰	۱۵۲-۵۷۰ موجودی
عنوان ۱	۵۷۱ موجودی
۰ استناد	۳۶ عنوان
۱-۵ استناد	۳۵ عنوان
۶-۱۰ استناد	۱۴ عنوان
۱۱-۲۵ استناد	۲۰ عنوان
۲۶-۵۰ استناد	۱۲ عنوان
۵۱-۱۰۰ استناد	۹ عنوان
۱۰۱-۲۰۰ استناد	۹ عنوان
۲۰۱-۵۰۰ استناد	۳ عنوان
۵۰۱-۱۰۰۰ استناد	۳ عنوان
۱۰۰۱ استناد	۳ عنوان

به ۸۵ عنوان ۱۰ بار و کمتر استناد شده بود، به ۴۱ عنوان ۱۱ الی ۱۰۰ بار استناد شده بود، و فقط به ۱۸ عنوان بیشتر از ۱۰۰ بار استناد شده بود. با استفاده از آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن، قادر شدیم معین کنیم که همبستگی معناداری در حد $0/0001$ میان موارد زیر وجود دارد:

- تعداد نمایانمه‌هایی که حاوی یک عنوان مجله هستند و تعداد دفعاتی که به یک مجله استناد شده است،
- تعداد نمایانمه‌هایی که حاوی یک عنوان مجله هستند و تعداد دفعاتی که به یک مقاله استناد شده است،
- تعداد دفعاتی که به یک مقاله استناد شده است و تعداد دفعاتی که به یک مجله استناد شده است.

همبستگی در سطح $0/0305$ میان تعداد کتابخانه‌هایی که یک مجله موجود در اُسی.ال.سی را فهرست کرده‌اند و تعداد دفعاتی که آن مجله استناد شده است و همبستگی معناداری در سطح $0/335$ میان تعداد کتابخانه‌هایی که یک عنوان موجود در اُسی.ال.سی را فهرست کرده‌اند و تعداد مقالاتی که استناد شده‌اند، وجود دارد.

با استفاده از آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن، معین شد که همبستگی معناداری میان سن مجله صرفاً الکترونیکی و تعداد دفعاتی که توسط یک کتابخانه اُسی.ال.سی فهرست شده است ($0/0111$) و همچنین میان تعداد نمایانمه‌هایی که آن را ثبت کرده‌اند و تعداد دفعاتی که توسط یک کتابخانه اُسی.ال.سی فهرست شده است ($0/0006$) وجود دارد.

استناد به مجلات صرفاً الکترونیکی

این مطلب برای ما مهم بود که آیا محققان از مجلات صرفاً الکترونیکی استفاده می‌کنند یا خیر. در ابتدای مطالعه فرض بر این بود به عنوانی که بیشتر نمایه می‌شوند و بیشتر نام آنها را شنیده‌ایم، بیشتر هم استناد می‌شود. تنها روش خوب اندازه‌گیری موجود در زمان جاری برای انجام شمارش تعداد استنادهای انجام شده به یک مقاله، استفاده از نمایه‌های استنادی اُسی.ال.سی^۱ است. نبود استناد یک مقاله در اُسی.ال.سی نمی‌تواند دلیل واضحی بر این مدعا باشد که آن مقاله مورد استناد قرار نگرفته است و صرفاً نشان می‌دهد که آن مقاله در مجلات تحت پوشش اُسی.ال.سی مورد استناد نبوده است. تحلیل استنادی مجلات صرفاً الکترونیکی در

نتیجه گیری

شمار نشر مجلات صرفاً الکترونیکی روزافزون است و این پیمایش دلیلی بر قبول این نوع رشد است. $\frac{2}{3}$ مجلات صرفاً الکترونیکی شناسایی شده در تحقیق ما توسط مراکز بزرگ نمایه‌سازی، نمایه شده‌اند و به نظر می‌رسد که خدمات نمایه‌سازی در حال حل کردن مشکلات موجود در زمینه نمایه کردن مجلات صرفاً الکترونیکی هستند. دانشمندان این انتشارات جدید را پیدا می‌کنند و به آنها استناد می‌کنند. کتابخانه‌ها نقش خدمات‌رسانی خود را در روند تحقیق با ایجاد دسترسی از طریق فهرست پیوسته‌شان، ایفا می‌کنند. هنوز هم عناوین فراوان ظاهراً موقتی هستند که به دلیل یا دلایلی برای نمایه‌سازی انتخاب نمی‌شوند؛ ولیکن به نظر نمی‌رسد که دیدن مقالات آنها کاملاً از چشم محققان پنهان بماند و محدود شود. دو عنوان که در هیچ جایی نمایه نشده بودند، ولیکن مورد استناد زیادی قرار گرفته بودند - مجلات سایک^۱ و جی.پولس.سی^۲ بودند. از پیشنهادها برای تحقیقات آینده می‌تواند این باشد، که چگونه به مجلاتی که نمایه نمی‌شوند، استناد فراوان شده است و آنها توسط محققان کشف می‌شوند؛ یکی از عوامل جانبی می‌تواند موضوع "دانشگاه مجازی"^۳ (تعامل یا ارتباطات علمی میان همکاران) باشد.

پیشنهادها برای مطالعات آینده

در این مطالعه نکات مهم فراوانی درباره نمایه‌سازی مقالات مجلات صرفاً الکترونیکی بیان شده، اما همچنین سؤالات فراوانی نیز به وجود آمد که پیشنهاد می‌شود موضوع تحقیقات آینده قرار گیرند:

- چگونه کتابخانه‌ها کمبود نقاط دسترسی به مقالات الکترونیکی را جبران می‌کنند؟

- آیا کتابخانه‌ها برای مجلات صرفاً الکترونیکی شماره‌بازی در نظر گرفته‌اند؟

- آیا کتابخانه‌ها فهرستی از مجلات الکترونیکی شناخته شده را تهیه و در صفحات وب خود قرار داده‌اند؟

- الگوهای رفتاری و کاربردی دانشمندان در استفاده از مجلات صرفاً الکترونیکی چیستند؟

- آیا آنها به نمایه‌نامه‌ها استناد می‌کنند و یا مستقیماً به صفحه وب مجله می‌روند؟

- آیا مقالات در موتورهای جستجوی وب نمایه شده‌اند؟

- آیا محققان می‌توانند با انجام یک جستجوی موضوعی در موتورهای جستجوی وب به مقالات دلخواهشان که در داخل یک مجله صرفاً الکترونیکی نوعی است، دسترسی پیدا کنند؟

- چگونه موتورهای جستجو با مقالات مجلات نیازمند به عضویت کنار می‌آیند؟

- آیا اصلاً موتور جستجو می‌تواند این نوع مقالات را نمایه کند؟

- تا چه حدی پدنه در حال رشد نشر خود ارجاع^۴ مجلات صرفاً الکترونیکی باعث تمایل استناد مقالات صرفاً الکترونیکی به دیگر مقالات صرفاً الکترونیکی می‌شود؟

منابع

1. Boyce, F.B. 1997. It is time to become discriminating consumers. *Against the Grain* 9(5): 86-87.
 2. Fosmire, M. & Young, E. 2000. Free scholarly
-
1. Psyche 2. J. USC
 3. Invisible College
 4. Self- referral Publishing

science/fullalph.html. [No longer available online.]

11. Murray, P.J. & Anthony, D.M. 1999. Current and future models for nursing e-journals: making the most of the web's potential. *International Journal of Medical Informatics* 53 (2-3): 151-161.
 12. Frytherch, R., ed. Harrod's Librarians' Glossary and Reference Book: A Directory of Over 9,600 Terms, Organizations, Projects and Acronyms in the Areas of Information Management, Library Science, Publishing and Archive Management. 9th ed. Aldershot: Gower, 2000.
 13. Quinn, B. 1999. Mainstreaming electronic journals through improved indexing: prospects for the social sciences. *Serials Review* 25(2): 23-34.
 14. Rentschler, C. 1998. Indexing electronic journals. *Serials Librarian* 33 (3/4): 319-324.
 15. Rowland, F. 1997. Print journals: fit for the future? *Ariadne* 7 [Online]. Available: <http://www.ariadne.ac.uk/issue7/fytton/> [August 8, 2002].
 16. Sparks, S.M. 1999. Electronic publishing and nursing research. *Nursing Research* 48(1): 50-54.
 17. Tomney, H. & Burton, P.F. 1998. Electronic journals: a study of usage and attitudes among academics. *Journal of Information Science* 24(6): 419-429.
- تاریخ دریافت: ۸۱/۷/۲۲
1. electronic journals: what access do college and university libraries provide? *College and Research Libraries* 61 (6): 500-508.
 2. Gessner, A. 1996. The electronic journal: is it becoming academically respectable? *Connect*. [online]. Available: <http://www.nyu.edu/ita/connect/archives/96spring/gessnerejournal.html> [August 8, 2002].
 3. Harter, S. 1996. Impact of electronic journals on scholarly communication: a citation analysis. *Public Access Computer Systems Review* 7(5). [online]. Available: <http://info.lib.uh.edu/pacv7/n5/harter7n5.html> [August 8, 2002].
 4. Harter, S. 1998. Scholarly communication and electronic journals: an impact study. *Journal of the American Society for Information Science* 49 (6): 507-516.
 5. Hitecock, S., Carr, L., & Hall, W. 1996. A Survey of STM Online Journals 1990-95: the Calm Before the Storm. [Online]. Available: <http://journals.ecx.ac.uk/survey/survey.html> [August 8, 2002].
 6. Jones, S.L. & Cook, C.B. 2000. Electronic Journals: are they a paradigm shift? *Online Journal of Issues in Nursing* 5(1), manuscript 1. [Online]. Available: http://www.nursingworld.org/ojin/topic11/tpc11_1.htm [August 8, 2002].
 7. Kiernan, V. 1999. Why do some electronic-only journals struggle, while others flourish? *Journal of Electronic Publishing* 4(4). [Online]. Available: <http://www.press.umich.edu/jep/04-04/kiernan.html> [August 8, 2002].
 8. Langscheid, L. 1992. Electronic Journal Forum: Column 1. *Serials Review* 18 (2-3): 131-136.
 9. Loughner, W. Full Text Science Journals on the Net. [Online]. Available: <http://www.liba.uga.edu/>

جدول ۴. مجلات علمی صرفاً الکترونیکی بر پایه سند

ردیف	عنوان مجله الکترونیکی	سال	شماره	نوع	دوره انتشار	تعداد شماره	موضوع	زبان	نوع دسترسی	سال	تعداد	موضوع	نوع دسترسی	سال	تعداد	موضوع	نوع دسترسی	سال	تعداد	موضوع	نوع دسترسی
۱	مجله علمی-پژوهشی	۱۳۸۷	۲	علمی	پایه	۲	مجله علمی-پژوهشی	فارسی	پایه	۱۳۸۷	۲	مجله علمی-پژوهشی	فارسی	۱۳۸۷	۲	مجله علمی-پژوهشی	فارسی	۱۳۸۷	۲	مجله علمی-پژوهشی	فارسی
۲	مجله علمی-پژوهشی	۱۳۸۷	۲	علمی	پایه	۲	مجله علمی-پژوهشی	فارسی	پایه	۱۳۸۷	۲	مجله علمی-پژوهشی	فارسی	۱۳۸۷	۲	مجله علمی-پژوهشی	فارسی	۱۳۸۷	۲	مجله علمی-پژوهشی	فارسی
۳	مجله علمی-پژوهشی	۱۳۸۷	۲	علمی	پایه	۲	مجله علمی-پژوهشی	فارسی	پایه	۱۳۸۷	۲	مجله علمی-پژوهشی	فارسی	۱۳۸۷	۲	مجله علمی-پژوهشی	فارسی	۱۳۸۷	۲	مجله علمی-پژوهشی	فارسی
۴	مجله علمی-پژوهشی	۱۳۸۷	۲	علمی	پایه	۲	مجله علمی-پژوهشی	فارسی	پایه	۱۳۸۷	۲	مجله علمی-پژوهشی	فارسی	۱۳۸۷	۲	مجله علمی-پژوهشی	فارسی	۱۳۸۷	۲	مجله علمی-پژوهشی	فارسی

در جدول فوق جدولی که در آنجا آمده است، برای هر یک از مجلات علمی پایه، مشخص کردن اطلاعات جداگانه به صورت زیر است: در آنجا می‌توانید به هر یک از مجلات علمی پایه که در آنجا آمده است، مراجعه کنید.

جدول ۱: در آنجا
 جدول ۲: در آنجا
 جدول ۳: در آنجا
 جدول ۴: در آنجا